

NEVŞEHİR'İN HACI BEKTAŞ İLÇESİNDEKİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ TÜRK ESERLERİ

Sedat BAYRAKAL¹

ÖZET

Bu çalışmada, Nevşehir'in Hacıbektaş ilçe merkezindeki çoğu yayımlanmamış kültür varlıkları tanıtılmaktadır. Hacı Bektaş Veli Külliyesi hakkında çalışmalar yapılmasına karşılık, külliye dışındaki eserler bugüne kadar göz ardı edilmiştir. Hâlbuki Bektaşî kültürüne ait eserler bir bütün teşkil edeceğinden, bu eşsiz kültür envanterinin de tamamlanması gerekiyordu. Söz konusu eserler, Sanat tarihi değerleri açısından tanıtılmış, değerlendirilmiş, sonuçlandırılmış ve öneriler sunulmuştur. Tüm eserler yerinde incelendi, fotoğrafları çekildi, ölçüleri alındı, kitabeleri okundu.

XVI-XVIII-XIX. yüzyıllara ait dokuz çeşme, iki türbe ve beş mezar taşı kaleme alınmıştır. Çeşmelerden elde edilen sonuçlar, ayrıca tablo hâlinde sunulmuştur. Külliyedeki hazirede gömülü Saatçi Ali Dede'nin, Dedebağ'da 1850 tarihli bir de çeşme yaptırdığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Çeşmeleri, Arıcı Baba Türbesi, Bektaşî Mezarlığı, Bektaş Efendi Türbesi, Cuma Camii

TURKISH TRACES OF BEKTASHİ CULTURE İN HACI BEKTASH TOWN İN NEVŞEHİR

ABSTRACT

In this study, the cultural properties in the center of Hacı Bektaş district of Nevşehir are introduced, most of which have never been issued. Some studies have already been carried out on Hacı Bektaş Veli Complex, however, the historical artefacts other than the complex have been neglected up until now. Whereas, since the artefacts of Bektashi culture constitute a whole, that unique culture inventory should have been completed as well. The said artefacts have been introduced, evaluated and concluded in terms of their values of Art History, and recommendations have been made concerning them. All the artefacts have been examined in-site, their photographs have been taken, they have been measured, and their inscriptions have been read.

Nine fountains from the XVIth-XVIIIth-XIXth centuries, two tombs and five gravestones have been included in the literature. The results obtained from the fountains are also presented in

¹ Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

2000 Evler Mah., Zübeyde Hanım Cad., 50300 NEVŞEHİR El.Mek: sedat.bayrakal@nevsehir.edu.tr

tables. It has been ascertained that Saatçi Ali Dede buried in the cemetery of the complex had a fountains constructed in Dedebağ, in 1850.

Key Words: Hacı Bektaş Fountains, Arıcı Baba Tomb, Bektashi Cemetery, Bektash Efendi Tomb, Friday Mosque.

GİRİŞ

XIII. yüzyılda, Horasan'dan kopup Yunus Emre, Mevlana, Ahi Evran'ların yetiştiği Anadolu'ya yerleşen büyük mütefekkir (düşünür) olan Hacı Bektaş Veli (1209-1271), Türk ve İslam dünyasına çok önemli mesaj ve eserler kazandıran bir gönül adamıdır. İnanç önderi Hazret-i Hacı Bektaş Veli öğretisi çevresinde gelişen çok sayıda çalışma yayımlanmıştır. Hazret-i Pir'in üstün kişiliği, ahlakı, ilme bağlılığı, kadın-erkek arasındaki eşitlikçi inancı, Türk dilinin korunması ve geliştirilmesine olan katkıları, bilge kişiliği, Bektaşî-Alevilerin güçlü ahlak sistemini savunan görüşleri, birlik-beraberlik, barış çağrıları üzerine çok sayıda ilmi çalışma yapılmıştır. Ancak, milli kültürümüzün taşınmaz kültür değerleri arasında sayılan ve Bektaşî kültürüyle ilgili çalışmaların, genel araştırmalar içindeki payının çok düşük olduğu dikkati çekmektedir. Hacıbektaş ilçe merkezindeki maddi kültür değerleri içerikli çalışmalar, daha çok ve doğal olarak Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Dergâhı), Kadıncık Ana Evi, Beştaşlar, Hırka Dağı, Minder Kaya, Çilehane vb. eserler üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak, ilçedeki Bektaşî kültürüne ait eserlerin, bunların yanı sıra, çeşme, türbe ve cami gibi eserlerde de yaşadığına tanık oluruz. Bu makaledeki amaç, yayınlarda yer verilmeyen söz konusu eserleri, Sanat Tarihi disiplini içinde, mümkün olduğunca çizim ve fotoğraflar desteğiyle ilk kez bir çalışma başlığı altında toplamak ve tanımlarını yapmaktır. Aşağıda yapılan tanımlar, Hacıbektaş ilçesini sokak sokak gezerek yerinde yapılan incelemelere dayanmaktadır².

Bektaşîliğin merkezi sayılan ilçenin en önemli tarikat yapısı, şüphesiz Hacı Bektaş Veli Külliyesi'dir. Külliye, 16 Haziran 1964 tarihinde müzeye dönüştürülmüştür. Halen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Hacı Bektaş Veli Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Külliye, daha önceki çalışmalarda ele alındığı için burada sadece külliye yapıyı oluşturan birimlerin adlarını verip³, sonrasında makalemizin içeriğini oluşturan eserlere geçmek istiyoruz.

Külliye'de üç avlu etrafında sıralanan eserler vardır. Çatal Kapı denilen ilk kapıdan Birinci (Nadar Avlusu) Avlu'ya girilmektedir. Avluda Üçler (Feyzi Baba) Çeşmesi ile Hamam ve Çamaşırhane bulunmaktadır.

Dergâh Avlusu denen İkinci Avlu'ya Üçler Kapısı'ndan geçilmektedir. Burada, sağ kanatta sırasıyla, Arslanlı Çeşme, Aş Evi ve Tekke Camii; sol kanatta, Meydan Evi, Kiler Evi; ortada

² Alan araştırmaları sırasında yardım eden ve çizimleri yapan Bölümümüz Araş. Gör. Gökben AYHAN'a teşekkürlerimi sunarım.

³ Külliye hakkında yapılan çalışmalardan bazıları için bkz. Noyan, 1964: 15-62; Gürses, 1964: 15-78; Akok, 1967: 27-57; Tanman, 1996: 144-158; Say-Aytaş-Er-Durdu 2009: 51-90.

Havuz yer alır.

Üçüncü Avluya (Hazret Avlusu), Altılar Kapısı'ndan ulaşılır. Avlunun sağında Derviş Mezarlığı, Balım Sultan Türbesi, girişin karşısında mezarlar, Çilehane, Güvenç Abdal Türbesi, Kırklar Meydanı ve Hacı Bektaş Veli Türbesi uzanır.

4 bölümde ele aldığımız araştırmamızın ilk bölümünü hazire oluşturmaktadır:

1- HAZİRE: Hacı Bektaş Veli Külliyesi'nde, Balım Sultan Türbesi'nin sağında, 50 adet mezar taşının bulunduğu hazire yer almaktadır. Tamamına yakını XIX. yüzyıla ait taşların 40'ında, yatanın kimliğini bildiren yazıya rastlanmaktadır⁴.

Dergâha hizmet etmiş postnişin, baba, dedelerin yattığı haziredeki mezar taşlarından en dikkat çekici olanı, Postnişin Saatçi Ali Dede'ye aittir. Kitabesine göre Dede, 1266/1849-50 yılında hakka yürümüştür. Sofya'dan Hacı Bektaş Dergâhı'na gelen Saatçi Ali Dede, burada iki yıl postnişinlik yapmıştır (Gürses, 1964: 51).

Lahit görünümlü mezarın, yüksek bir sanduka şeklindeki gövdesinin ön yüzüne, baş taşı eklenmiştir (Fotoğraf 1). Gövdenin ön ve iki yan yüzünü de yazı dolaşmaktadır. Anadolu'da, bu özellikleri taşıyan mezar taşı uygulamasına pek rastlanmamaktadır. Nadir görülen bu uygulamaya örnek olarak, İzmir-Yağhaneler'deki Bektaşi mezarlığında bulunan iki sade mezar taşını verebiliriz⁵.

Gövde cephelerinde, kenger yaprağı ve dilimli çiçeklerden oluşan kabartmalar göze çarpmaktadır. On iki terkli (dilimli) Hüseyinî tip başlığa sahip mezar taşı, ta'lik hatla yazılmıştır. Kitabede şunlar yazılıdır:

4 Tüm mezar taşlarının yazılıp fotoğraflarının makaleye aktarılması, sayfa sınırlarını aşmamak gereğiyle mümkün olamadı. O nedenle, örnekleme olması açısından beşini tanıtmayı uygun bulduk. Mezar taşlarının tamamı yayınlanmadığından, Kültür Bakanlığı'ndan gerekli izin belgesi elimize ulaştıktan sonra, tüm mezar taşlarını, ölçüleri, fotoğrafları ve çizimleriyle birlikte değerlendiren bir çalışma hazırlamayla planlıyoruz.

5 Fotoğraf için bkz. Ülker, 1986: 30, 35; res. 9, 24.

- 1- Pîr-i fânî Postnişîn Hacı Bektaş-ı Veli
- 2- Terkedüb fânî cihanı eyledi azm-ı beka(?)
- 3- Mürşid-i râh hakikat rehnümâ-i sâlikân
- 4- Yanî Sâatçi Ali Dede serîr-i lâ fetâ
- 5- Can fedâ kılmuştu evlâd-ı resûlun aşkıma
- 6- Bende-i âl-i abâ ve hanedân-ı Mustafâ
- 7- Vaktinin kutb ancak el çeküb
- 8- Ser lâhute kadem basmış bihakkin murtazâ
- 9- Rûh-i pâkîze fâtiha heman(?) ola
- 10- Sırrı takdîs ola bir demde bir ihvan-ü's-safâ

Fotoğraf 1:- Saatçi Ali Dede Mezar Taşı. 1266

Gövdenin ön yüzünde "*Olam hâk ile yeksân ey efendim âsitânında*"; sol yan yüzdeki üç kartuştan birincide *3Kılâm edip divanında*³; ikincide, "*Verem cân-ı seri kuyunda ömrüm eyleyüp fenâ*"; üçüncü kartuşta "*Kıyam haşreden iskân-ı muhâcir ile yanında*" ibareleri yer almaktadır.

Gövdenin sağ yanında da üç kartuşluk yazı şeridi vardır. Birinci kartuşta, "*Sürem toprağına yüzler bu kabri gülistânında*", ikincide, "*bu fatma bende-i mahrum etme ey şeyh-i âlem*", üçüncüde, "*bu canı terk edüp geldim kodum ... âsitânında(?)*" yazılıdır.

Saatçi Ali Dede mezarı dışındaki diğer mezar taşları, daha sade, baş ve ayak taşından ibaret klasik görünümlü taşlardır. Burada, içlerinden bazılarını seçerek okunuşlarını vereceğiz. Mezarlığın avluya bakan duvarının kenarındaki dokuz satırlık taşlardan birisi Mihmandar Ali Baba'ya aittir (Fotoğraf 2). Ali Baba 1315/1897-98 yılında hakka yürümüştür. Hüseyinî tip başlığa sahip taşın ilk satırının ortasına teslim taşı kabartması yerleştirilmiştir. Kitabeye metnin Latin harflerine dönüştürülüşü şöyledir:

Hû dost

- 1- Âsitân-ı Hacı Bektâş Veli'de bu azîz
 - 2- Aşk ile vakf vücut etmişti çoktan hizmete
 - 3- Mukaddem pak erenlerde özün hak eyleyüp
 - 4- Feyzi mahviyyetle ermişti makam-ı rıfata
 - 5- Eğer mevâl zayıf(?) emrin icra etdi mihmândâr olup
 - 6- Başladı mihmân-ı pîre ihtirâm ve izzete
 - 7- Genci hake genc iken menendi genc oldu defîn
 - 8- Geçti Mihmândâr Ali Baba bu kasr-ı vahdete
- Sene 1315

Fotoğraf 2:- Mihmândâr Ali Baba mezarının baş taşı.

Ali Baba'nın ayak taşı, yuvarlak kemerle son bulmaktadır. İri yapraklarla bezenmiştir.

Haziredeki bir diğer mezarın sade baş taşı, baş taşına göre küçük boyutlu tutulmuş ayak taşı mevcuttur. Ayak taşındaki tek süsleme, dekoratif bir ağaç motifidir. 1303/1885-86 tarihli mezarın baş taşında;

Hüve'l-hay

- 1- Hızır Abdâl Veli'nin nesl-i pâkımdan bir er
 - 2- Haydarî meşrep ve namdaş hali Haydar'ın
 - 3- Pîr Evi'ne gelmiş idi ol müdürriyyet ile
 - 4- Yanî olmak niyeti ile peymâlî Haydar'ın
 - 5- Hazret-i Allah hulusi üzere verdi kâmmı
 - 6- Oldu Hazret Havlusı'nda (avlusunda) defîn ve malî Haydar'ın
 - 7- Gark-ı rahmet eyleye Mevlâ kusurun bahş edip
 - 8- Eyleye encâm dilşâdı cemâli Haydar'ın
 - 9- Rihlet dar-ı nihâna söyledi tarihini
 - 10- Eyleye Kâmil şefâat ana Ali Haydar'ın
- Sene 1303 yazılıdır

Fotoğraf 3:- 1303 tarihli mezar taşı.

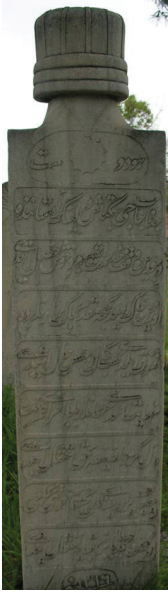

Hazirenin doğu duvarının dibinde sıralanmış mezar taşlarından birisi Zarîfe Kadın'a aittir ve 1311/1893-94 tarihlidir. Yaprak ve çiçeklerle şekillenmiş taç şeklindeki başlığı, çiçeklerden oluşan gerdanlığı, ilk bakışta kadın mezar taşı olduğunu kanıtlamaktadır (Fotoğraf 4). Latin harfleriyle okunuşu şöyledir:

Ya hû

- 1- Cenâb-ı Hacı Bektaş Veli'nin nesl-i pâkımdan
- 2- Zarîfe Kadın'ı geçlikde devrân-perverim kıldı
- 3- Hüdâ rahmet ede va'd-ü kerimi muktezâsınca
- 4- Hitâb ile çünkü ağraz (?) ve kerem kıldı
- 5- Ede manâsın ehl-i beyte idhâl Hazret-i Allah
- 6- Duhûl zâhiriyle ta ki kadrin muhterem kıldı
- 7- Ede ırcas (?) nefşinden tahâret Kâ'be-i kalbini
- 8- Edenler kalbini tathîr tathîr harem kıldı
- 9- Nihânı der nesar (?) eyler iken târihine bezmin
- 10- Zarîfe Kadın Allah pîr dedi bezm-i aram(?) kıldı Sene 1311

Fotoğraf 4:- Zarife Kadın'ın mezar taşı.

Saatçi Ali Dede mezarının hemen sağında, sekiz satırlık baş taşına sahip mezar uzanmaktadır. Hüseyinî tip başlığın alt kesiminde, kolye sallantısı olarak, teslim taşı kabartması dikkati çekmektedir. Ayak taşında, iri yapraklardan oluşan taç ve gövdede sade selvi motifi görülmektedir. Baş taşında şunlar yazılıdır (Fotoğraf 5):

Hû dost

- 1- Cenâb-ı Hacı Bektaş Veli'nin Âsitâni'nda
 - 2- Vücudun vakf-ı hizmet iş bu merd-i hoş hisâl etdi
 - 3- Özün hâk eyledikçe mukaddem pâk erenlerde
 - 4- Tevfuk (?) eyledi kesb-i kemâl hüsn-i hâl etdi
 - 5- Nihâyet oldu Mihmândâr Baba uhrâ-y-ı ömründe
 - 6- Mâ' al eğer mevâl zayfa (?) bi-hakk-ı imtisâl etdi
 - 7- Çıkıp bir er dedi târih-i tam fevtini Kâmi
 - 8- Bugün Ahmed Baba bezm-i bekaya intikal etdi
- Sene 1316

Fotoğraf 5:- Ahmed Baba'nın mezar taşı.

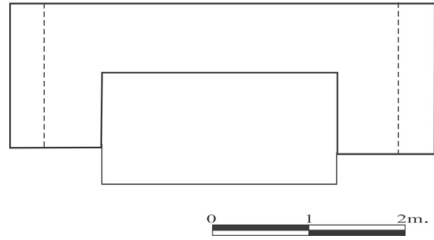
Kitabeden, Ahmed Baba'nın 1316/1898-99 yılında kalıcı hayata geçtiğini öğreniyoruz.

2- ÇEŞMELER: Bugün Hacıbektaş'ta, külliye dışında 9 çeşme bulunmaktadır. Kitabelerinde Bektaşî, Baba, Dede, Dervîş, Şeyh gibi Bektaşîlik kültürlerini günümüze taşıyan isimlere sahip çeşmelerin büyük bir çoğunluğu yayınlanmamıştır. Yayınlananların da ya fotoğrafının olmadığı, ya okunuşunun eksik ve hatalı verildiği ya da tanıtımının yapılmadığı dikkati çekmektedir.

2.1. Zemzem Çeşmesi: Çilehane tepesinin eteklerindeki çeşme, bakımlı durumdadır (Fotoğraf 6). Üçgen çatısının üzerinde mermer tepeliği vardır. Yol kodundan aşağıda kaldığı için arka cephesi yola dayandırılmıştır. Dikdörtgen planlı nişi yuvarlak kemerle son bulmaktadır (Şek.1). Biri nişin dip duvarında, diğeri alınlıkta olmak üzere iki kitabesi vardır.

Fotoğraf 6:- Zemzem Çeşmesi. Genel.

Şekil 1:- Zemzem Çeşmesi. Plan.

Alınlıktaki dört kartuşluk kitabenin Latin harfleriyle okunuşu şöyledir (Fotoğraf 7):

Fotoğraf 7:- Zemzem Çeşmesi. Alınlıktaki kitabe.

- 1- Âb-ı zemzem dedi Bektaş-ı Veli malum-u nâs
- 2- Sahib'ül-hayrâtı Mîr Mahmud Muammer Ayas
- 3- Tarihi dokuz yüz altmış yedide oldu tamam
- 4- An yed-i Abdal-ı Bektaşî Hüseyin ender Aras

Buna göre çeşme, Mîr Mahmud Muammer Ayas tarafından 967/1559-60 yılında yaptırılmıştır.

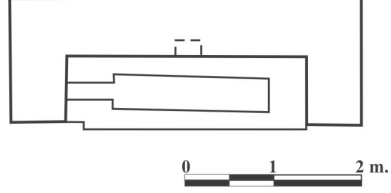
Niş dip duvarındaki dört satırlık ikinci kitabede (Fotoğraf 8), Çakıran Karyesi'nden Kahraman adlı bir zat tarafından 1326/1908-9 yılında, bahçe ve çeşmede düzenlemeler yapıldığı yazılıdır. Kitabe metnini Latin harfleriyle şu şekilde yazmak mümkündür:

Fotoğraf 8:- Zenzem Çeşmesi. Niş duvarındaki kitabe.

- 1- Çakıran karyesinden bir mîr-i âtîfet hû
ismi anın Kahraman hayrâtı idüp arzu
- 2- Bir bağçe kıldı inşa bir çeşme etdi icrâ
hizmette kasdı hâlâ Dergâh-ı Pîre yahu
- 3- Baba Efendi el Hakk sa'y eylemekte ancak
namunda Feyzi mutlak fikreylesen ayân bu 1326
- 4- Bir çıktı cevher âsâ tarihi söyle baba
bu bağçe pek dilârâ oldu bu çeşme dîlcâ

2.2. Akpınar Çeşmesi: Savat Mahallesi'nde, Kadıncık Ana Evi'nin hemen aşağısındaki dere kenarında, ön cepheye doğru eğimli bir arazi üzerindedir (Fotoğraf 9, Şekil 2). Düzgün sarı kesme taşlarla inşa edilen çeşme, üçgen alınlıkla son bulmaktadır. Nişin yuvarlak kimeri cepheden hafifçe içerlek yerleştirilmiştir. Nişin dip duvarında, yaklaşık ortada, dikdörtgen kesitli küçük bir niş yer almaktadır. Yalak ve tahliye havuzu yenilenmiştir.

Şekil 2:- Akpınar Çeşmesi. Plan.

Fotoğraf 9:- Akpınar Çeşmesi. Genel.

Niş dip duvarının üst kesiminde, yan yana iki kitabe panosu uzanmaktadır. Sağdaki kitabede (Fotoğraf 10);

- 1- Kabul olsun diye her kim nazar etse bu tarihim
- 2- Şükür hamd olsun ol hakka erişti menzile rahim
- 3- Ruhü şâd ola her kim hayır ile yâd eylese ruhum
- 4- Edendir sâhib'ü'l-hayrât adı Derviş İbrahim 1138

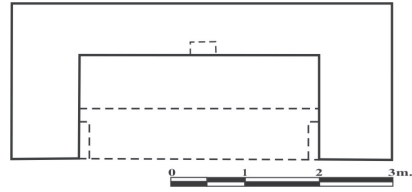

Fotoğraf 10:- Akpınar Çeşmesi. Nişteki kitabelerden sağdaki.

yazılıdır. Buna göre çeşmenin, 1138/1725-26 yılında, Hayırlar Sahibi Derviş İbrahim tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz.

Soldaki kitabede ise, “T.C. Anıtlar Derneği Tamir Etti. 1 Eylül 1961” şeklinde bir ibare bulunmaktadır.

2.3. Savat Pınarı (Hediye) Çeşmesi: Ahmet Taner Kışlalı Sokağı'ndaki eser, bugün önünden geçen yolun zemin kotundan aşağıda kalmaktadır (Fotoğraf 11, Şekil 3). Üçgen alınlıkla belirlenen çeşmede, duvar örgüsü olarak sarı ve kahverengi taşlar kullanılmıştır. Kemer ayaklarının oturduğu konsollar profillidir.

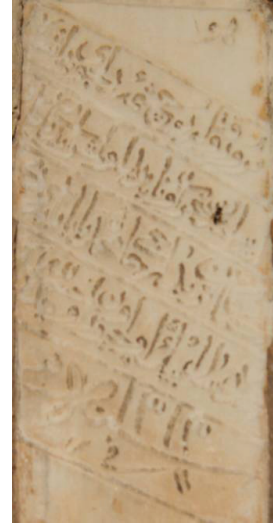
Şekil 3:- Savat Pınarı Çeşmesi. Plan.

Fotoğraf 11:- Savat Pınarı (Hediye) Çeşmesi. Genel.

Sivri kemerli ana nişin dip duvarına dört kitabe yerleştirilmiştir. Bunlardan en üstteki 5 satırlık mermer kitabede;

Hû

- 1- Mürûr-ı vakt ile bu çeşme-i dil-cûy bi-iştibâh
 - 2- Esasından harâb-u nâ-bedîd olmuş idi nâ-gâh
 - 3- Kemâ-kân Türbedar Hacı Mehmed Baba yaptırdı
 - 4- Mücedded-i sâl bin üç yüz on üçde hasbet-en-lillah
- Fi sene 1313
yazmaktadır (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12:- Savat Pınarı (Hediye) Çeşmesi. Üstteki kitabe.

Aynı kitabenin altındaki kitabe de tarih ve bani adı içermektedir (Fotoğraf 13). Okunuşu şöyledir:

Fotoğraf 13:- Savat Pınarı (Hediye) Çeşmesi. Nişin alt kesimindeki kitabe.

- 1- *Sâhib'ü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râgıb-ü'l-cennet*
 - 2- *ve'd-derecât halâ Kapudan-ı Derya Gazi Hüseyin Paşa*
 - 3- *Hazretleri'nin kahvecisi Uzun Ali oğlu Veli*
 - 4- *Ağa'nın fi-sebilillâh Hediye isminde çeşmesidir.*
- 1218

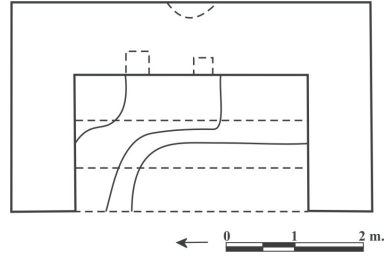
En alttaki kitabede, Latin harf ve rakamlarıyla “Anıtlar Derneği Tamir Yaptı 1962” yazmaktadır.

Yukarıdaki kitabelerden özetle; çeşmeyi *Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa*'nın kahvecisi Uzun Ali oğlu Veli Ağa'nın 1218/1803-4 yılında yaptırdığı, çeşmeye Hediye ismi verildiği, 1313/1895-96'da *Türbedâr Hacı Mehmed Baba* tarafından yenilendiği ve son olarak da Anıtlar Derneği tarafından 1962 yılında onarıldığı anlaşılmaktadır.

2.4. Üçpınar Çeşmesi: Savat Mahallesi'ndeki çeşme, Cuma Camii ile Hoca Fakih Çeşmesi'nin önünden aşağı doğru devam eden eğimli yolun uç kesimindedir (Fotoğraf 14, Şekil 4). Zemini, bahse konu yolun zemin kodundan aşağıdadır. 5, 21 m. x 3, 0 m. ölçülerinde büyükçe bir eserdir. Üç sıra taşla örülen niş kemerinin ortadaki sırası içerlek yerleştirilmiştir. Dip duvarda iki dikdörtgen niş bulunmaktadır. Kemerler profilli yastıklara oturmaktadır. Ön kesime, sol yandan devam eden ve yalağa bağlanan su kanalı açılmıştır. Yola cepheli arka duvara, istiridye kabuğu şekilli küçük bir niş açılmıştır. Üçgen çatıyla son bulan çeşmenin sivri kemer yaylarının simetrik olmayışları onarım geçirdiğini akla getirmektedir. Kaldı ki, kaplama taşları ve derz sıvalarından da onarıldığı açıkça belli olmaktadır.

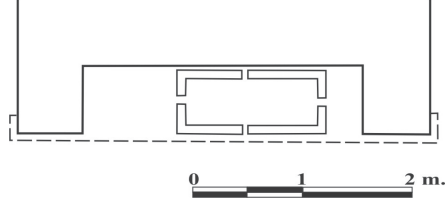
Fotoğraf 14:- Üçpınar Çeşmesi. Genel.

Şekil 4:- Üçpınar Çeşmesi. Plan.

Yola bakan yan duvarın yaklaşık ortasında küçük (21, 3 x 17, 3 cm.) bir onarım kitabesi bulunmaktadır. Alışılmışın dışında bir yerde olması, zaten onarımda yerleştirildiğini göstermektedir. Kitabede, çeşmenin 1228/1813 yılında, İbrahim (?) adında bir zat tarafından onarıldığı belirtilmektedir.

2.5. Dedem (Saatçi Ali Dede) Çeşmesi: Dedebağ yolu üzerindedir. İnşasında daha çok sarı renkli kesme taşlar kullanılmışken, nişin gemi teknesi sivri kemerinde, sarı ve kırmızı renkli taşların dönüşümlü olarak kullanıldıkları dikkati çekmektedir (Fotoğraf 15). Niş açıklığına oranla küçük tutulan yalağın onarım gördüğü anlaşılmaktadır (Şekil 5). Çerçevenin üst kesiminde, iç bükey profilli saçak uzanmaktadır.

Şekil 5:- Dedem Çeşmesi. Plan.

Fotoğraf 15:- Dedem Çeşmesi. Genel

Biri kemerin tepe noktasının hemen üzerinde, diğer ikisi niş dip duvarının üst kesiminde olmak üzere üç kitabe yer almaktadır. Alınlıkta, “Maşaallah 1321” ibaresinin yazılı olduğu, kesme taştan bir kitabe düzenlenmiştir.

Niş dip duvarındaki iki kitabe mermerdendir. Üstteki kitabenin Latin harfleriyle okunuşu şöyledir (Fotoğraf 16):

- 1- Harab idi bu çeşme-i çeşm şefkatle görüp nâ-gâh
 - 2- Şürû etti hemen tecdid ve temhide bi-avnilâh
 - 3- Serâser sâl-ı bin üç yüz yigirmi üçte yaptırdı
 - 4- Mükemmel Türbedâr el-Hac Feyzullah-ı
- Babaullah
Sene 1323

Fotoğraf 16:- Dedem Çeşmesi. Nişteki iki kitabeden üstteki

Aynı duvarda, bu kitabenin hemen altındaki, harfleri zorlukla seçilen bir diğer kitabe panosunda;

- 1- Hayrât-ı Saatçi Ali Dede'nin
 - 2- Bu etti bünyâd
 - 3- Atşâmı def olsun gelip gidenin
 - 4- Hayr dua okusun Müslimin ibâd
 - 5- hitâm
 - 6- Revân oldu akdı bu âb dîde
 - 7- Sene bin iki yüz altmış yedide
 - 8- Tarihini yazdı taşına üstâd
- yazılıdır (Fotoğraf 17).

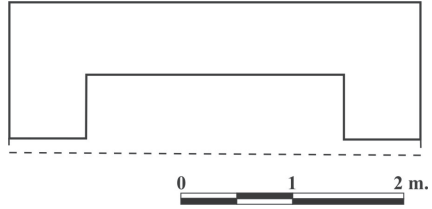
Fotoğraf 17:- Dedem Çeşmesi. Nişteki iki kitabeden alttaki.

Kitabelerden, çeşmenin ilk olarak hayırlar sahibi Saatçi Ali Dede tarafından 1267/1850-51'de inşa edildiğini; daha sonra 1321/1903-4 yılında, alınlıktaki kitabenin düzenlendiğini; 1323/1905-6 yılında ise Türbedar Hacı Feyzullah Babauallah tarafından onarıldığını öğreniyoruz.

2.6. Baba Pınarı Çeşmesi: Baba Pınarı Çiftliği'nde, Kırşehir yolu üzerindedir (Fotoğraf 18; Şekil 6). Toprak seviyesi yükseldiğinden bugünkü zemin kodundan hayli aşağıda kalmıştır. İki oluktan akan su önce dar bir yalağa, ardından büyük bir havuza verilmiştir. Çeşme, şekli ve boyutları bakımından Dedem (Saatçi Ali Dede) Çeşmesi'ne oldukça benzemektedir. Her iki çeşmenin ana nişi, gemi teknesi sivri kemer formuna sahiptir; çerçevenin üst sırasında içbükey kavisli saçak uzanmaktadır. Ayrıca, yaklaşık 3, 80 m. uzunluğundaki çeşmelerin enleri de 1, 25 m.'dir. İlaveten çerçevenin üst kesimindeki kazıma teknikli *Maşaallah* yazısı da ortaktır.

Fotoğraf 18:- Baba Pınarı Çeşmesi. Genel.

Şekil 6:- Baba Pınarı Çeşmesi. Plan.

Ana nişin üst kesimindeki dört satırlık onarım kitabesinin Latin harfleriyle okunuşu şu şekildedir (Fotoğraf 19):

- 1- Harab idi bu çeşme-i çeşm şefkatle görüp nâ-gâh
 - 2- Şürû etti hemen tecdid ve temhide bi-avnilâh
 - 3- Serâser sâl-ı bin üç yüz yigirmi üçte yaptırdı
 - 4- Mükemmel Türbedâr el-Hac Feyzullah-ı Babauallah
- Sene 1323

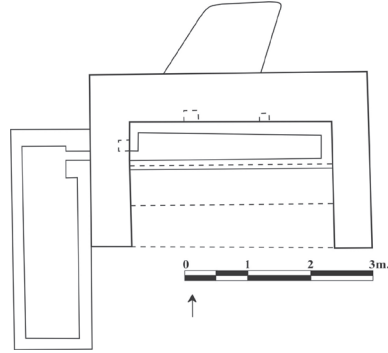
Fotoğraf 19:- Baba Pınarı Çeşmesi. Onarım kitabesi.

Bu kitabe, Dedem Pınarı Çeşmesi'nin onarım kitabesiyle birebir aynıdır. İki kitabe de yaklaşık 29 x 29 cm ölçülerindedir. Buradan Dedem Çeşmesi'ni onartan Feyzullah Babauallah'ın aynı sene (1905-6) Baba Pınarı Çeşmesi'ni de onarttığı ve kitabeyi, aynı boyut ve kalıpta hazırlattığı sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca form ve boyutları bakımından birbirine çok benzemelerine dayanarak Baba Pınarı Çeşmesi'nin ilk inşasını XIX. yy.ın ortalarına indirmek mümkün görünmektedir.

2.7. Hoca Fakih Çeşmesi: Savat Mahallesi, Cami Sokak'taki çeşme, düzgün kesme taşlarla, yer yer de devşirme malzemeyle inşa edilmiştir (Fotoğraf 20). Arka cephedeki devşirme bloklardan üstteki, harfleri tahrip olmuş kırık bir kitabe parçasıdır. Üçgen bir alınlıkla son bulan çeşmenin nişi yuvarlak kemerlidir. Alınlık tavanı ince çimento tabakasıyla şaplanmış. Üç sıra kesme taşla örülen kemer karnının orta sırası içerlektir (Şekil 7). Nişin dip duvarında, üstte iki kitabe, alt kesimde iki sade niş, yan duvarda istiridye kabuğuyla biten bir niş, alt kesimde musluk yer almaktadır. Dikdörtgen yalak ve batıdaki tahliye havuzu sonradan eklenmişlerdir. Çeşmede süsleme içeren iki unsurdan biri, doğu yan duvarının üst kesimindeki geometrik örnekli gülbezek; diğeri ise Osmanlıca kitabenin ilk satırındaki teslim taşıdır.

Fotoğraf 20:- Hoca Fakih Çeşmesi. Genel.

Şekil 7:- Hoca Fakih Çeşmesi. Plan.

Niş duvarındaki iki kitabeden üstteki, çeşmenin “Anıtlar Derneği tarafından 1962 yılında tamir ettirildiğini” bildirmektedir.

Alt sıradaki 4 satırlık Osmanlıca kitabede (Fotoğraf 21);

- 1- Bismillahirrahmanirrahim
- 2- Sahib'ü'l-hayrât eş-Şeyh Abdüllâtif
- 3- İptida tamiri etti tecdîd Rızâ
- 4- Ahali tarafından tamir olundu fi 1325 yazılıdır.

Kitabeden, Şeyh Abdüllâtif tarafından tamirin yenilediğini; Rızâ Ahâli tarafından da 1325/1907-8'de tekrar tamir edildiğini öğreniyoruz.

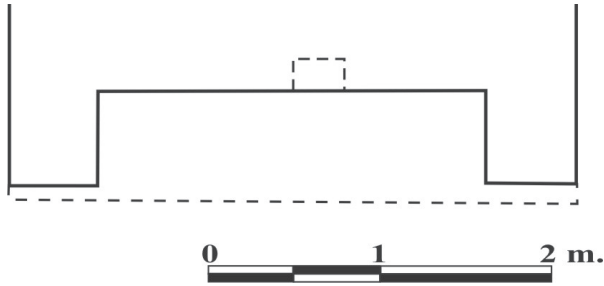
Fotoğraf 21:- Hoca Fakih Çeşmesi. Onarım kitabesi.

2.8. Feyzullah Baba Çeşmesi: Bala Mahallesi, Taşçılar Sokak'taki çeşme, üçgen bir alınlıkla son bulmaktadır (Fotoğraf 22). Alınlık, iç ve dış bükey profillerle belirlenmiştir. Sivri kemerli ana nişin dip duvarında, iki kitabe ve kaş kemerli niş bulunmaktadır (Şekil 8). Diğer Hacıbektaş çeşmelerinde olduğu gibi, yalak ve yalağa bağlanan tahliye havuz sistemi kurulmuştur.

Kitabenin harfleri zor seçilmektedir. İlk iki satıra akan boya tabakası okumayı ayrıca zorlaştırmaktadır. Kitabenin herhangi bir kesiminde rakamla ve yazıyla tarih veren bölümüne rastlayamadık. Ancak, diğer Hacıbektaş çeşmelerinin çoğunda olduğu gibi, XIX. yüzyılda inşa edildiğini tahmin etmekteyim. Kitabenin alt satırında Feyzullah Baba Çeşmesi'nden su içilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yanındaki diğer küçük kitabe, Latin harf ve rakamlarıyla; "Anıtlar Derneği tamir yaptı 1962" yazmaktadır.

Fotoğraf 22:- Feyzullah Baba Çeşmesi. Genel.

Şekil 8:- Feyzullah Baba Çeşmesi. Plan.

2.9. Şeker Pınarı Çeşmesi: Dedebağ'daki çeşme köklü bir onarım geçirmiştir. Kaplamaları, üçgen alınlıklı çatısı, yalağı ve tahliye havuzu elden geçmiştir (Fotoğraf 23). 2, 02 m. uzunluğunda, 0, 70 m. genişliğinde küçük boyutlu bir çeşmedir (Şekil 9). Kısmen tahrip olan kitabede, 1332/1913-14 yılında Sâlih Niyâzî Baba tarafından tamir ettirildiği okunmaktadır.

Fotoğraf 23:- Şeker Pınarı Çeşmesi. Genel.

Şekil 9:- Şeker Pınarı Çeşmesi. Plan.

3- TÜRBELER: Bugün Hacıbektaş'ta, külliye dışında iki türbe dikkati çekmektedir. Bunlardan tanıtacağımız ilki Arıcı Baba Türbesi'dir.

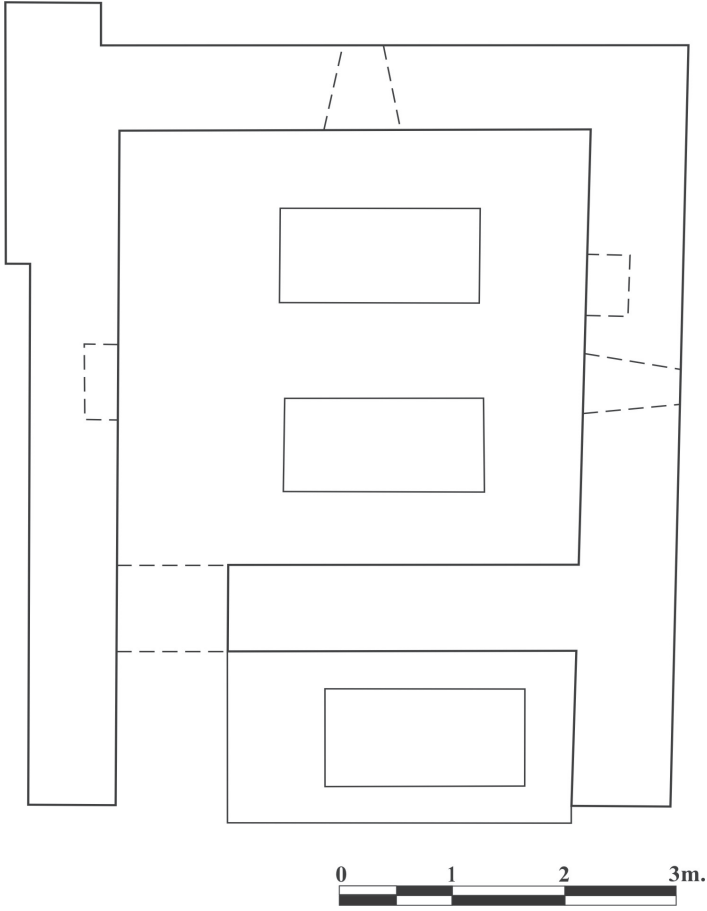
3.1. Arıcı Baba Türbesi: Dedebağ'daki türbeyi Arıcı Baba'nın yaptırdığına inanılır. Bugün, türbenin ön mekânındaki mezarın o'na ait olduğu söylenmektedir. Ancak yapının büyük bir onarım geçirdiği anlaşılmaqla beraber, aslı hüviyetiyle olan ilişkisini kestirebilmek bugün için zor görünmektedir.

Bakımsız ve özellikle arka cephedeki taşları dökülmüş olan yapı, sıvanmış ve badanalanmıştır (Fotoğraf 24). Dört yöne eğimli çatı, alaturka kiremitlerle kaplıdır. Ön mekân, mezarı da teşhir edecek şekilde açıktır ve eyvan şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 10). Eyvanın tavanı, ağaç gövdelerinin yan yana dizilmesinden oluşmaktadır. Mezar, beton platform üzerine oturtulmuştur. Platformun dışa bakan kenarına yaslanacak şekilde ikinci bir platform ilave edilmiş ve üzeri boş bırakılmıştır. Giriş açıklığının üst kesiminde, yüzeysel bir çökertme içine alınmış dört satırlık kitabe yer almaktadır.

Fotoğraf 24:- Arıcı Baba Türbesi. Giriş cephesi.

İç mekânda iki pencere, üç niş açıklığı ile yazısız iki mezar bulunmaktadır. Durolüt malzeme ile kaplanan tavan, yer yer çitalarla tutturulmaya çalışılmışsa da çökme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Şekil 10:- Arıcı Baba Türbesi. Plan.

Giriş açıklığının üst kesimindeki dört satırlık kitabede (Fotoğraf 25):

Hû

- 1- Bu bağı ibtidâ Seyyid Nebî Dede edip icat
 - 2- Veli bu Pehlevân Baba'dır, eden revnakın müzdâd
 - 3- Onun için Türbedâr Hacı Mehmed Baba hasbîçe
 - 4- Sene bin üç yüz onda eyledi bu türbeyi bünyâd
- 1310

Fotoğraf 25:- Arıcı Baba Türbesi. Kitabe.

yazılıdır. Buna göre türbe, Türbedâr Hacı Mehmed Baba tarafından 1310/1892-93 yılında inşa ettirilmiştir.

3.2. Bektaş Efendi Türbesi: Hacı Bektaş Veli Bulvarı'ndaki yapı, giriş yönündeki eyvanlı bölüm ile buna açılan sekizgen gövdeden oluşmaktadır (Fotoğraf 26). Gövdenin üzeri sekizgen pramidal bir külahla örtülüdür. Alt sıradaki iki pencere türbeyi aydınlatmaktadır. Duvarlar, kahverengi ve sarı renkli düzgün kesme taşlarla örülmüştür. Giriş eyvanının üzeri iki yana eğimli kırma bir çatıyla son bulmaktadır. Taçkapı, sade ve yüzeysel mukarnaslarla üç yönden kuşatılmıştır. Benzer mukarnaslar, taçkapı kemerini de dolaşmaktadır. Giriş aralığı, sivri kemerli ensiz kavsaranın dip duvarına açılmıştır. Kavsara kemeri profilli yastıklara oturmaktadır. Basık kemerli giriş aralığının yenilenen kapı kanatları demirdendir. Türbenin ön kesiminde mezar bulunmaktadır.

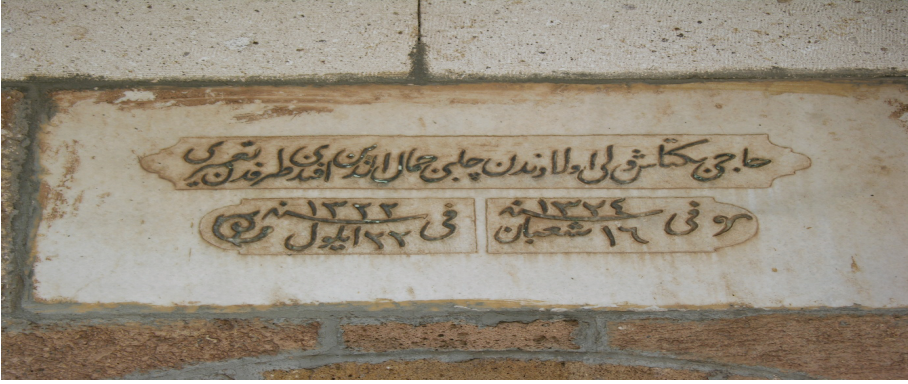
Fotoğraf 26:- Bektaş Efendi Türbesi. Genel.

Eyvandan türbeye giriş kapısındaki kitabeye göre türbe, 1012/1603-4 yılında, *Horasanlı Hacı Bektaş* soyundan *Mahmud* oğlu *Şeyh Bektaş* tarafından inşa ettirilmiştir (Noyan, 1964: 87; Gürses, 1964: 94).

Giriş aralığının üst kesiminde iki satırlık tamir kitabesi bulunmaktadır. Kitabe metni şöyledir (Fotoğraf 27):

1- Hacı Bektaş Veli evlâdından Çelebi Cemâleddin Efendi tarafından tamiri

2- Fi 16 Şaban Sene 1324 Fi 22 Eylül Sene 1322

Fotoğraf 27:- Bektaş Efendi Türbesi. Tamir kitabesi.

Buna göre yapı, Çelebi Cemâleddin Efendi tarafından 5 Ekim 1906'da tamir ettirilmiştir.

4- CAMİLER: Hacıbektaş ilçe merkezinde, biri külliyedeki Tekke Camii, diğeri Savat Mahallesi'ndeki Cuma Camii olmak üzere iki cami bulunmaktadır.

4.1. Cuma Camii: Savat Mahallesi, Cami Sokak'taki eser, üç birimli kemerle dışa açılan son cemaat yeri (Fotoğraf 28) ve üç birimli harime sahiptir.

Fotoğraf 28:- Cuma Camii. Kuzeydoğudan genel görünüş.

Cami, tamamen kesme taşlarla inşa edilmiş, kesme taşlara yer yer devşirme bloklar eşlik etmiştir. Son cemaat yerinin tavanı hariminkinden 1, 5 m. kadar aşağıdadır. Kuzeydoğu köşedeki merdivenle harimin aynı köşesine yerleştirilmiş köşk (merdiven, minber) minareye çıkılmaktadır. Dört kaş kemere sahip minarenin kûlahı da taştandır (Fotoğraf 29). Tüm cephelerde hatalı onarım çalışmaları yapılarak, kesme taşların etrafını kuşatan derz sıvalarının kalın tutulmasıyla taşın olduğundan küçük görülmesi sağlanmıştır.

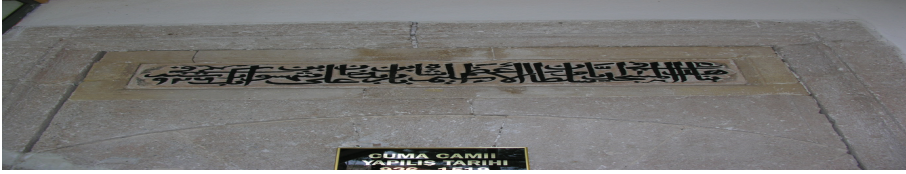

Fotoğraf 29:- Cuma Camii. Köşk (merdiven, minber) minare.

Batı cephede üç, doğu ve güney cephelerinde sadece iki küçük pencere bulunduğu harim karanlıktır. Son cemaat yerinin üç sivri kemerinin de içi demir doğrama camekânla kapatılmıştır. Kemerlerden batıdaki son cemaat yerinin girişine ayrılmıştır. Aynı ekseninde harim girişi bulunmaktadır. Üç birimli harimin zemini olağandan yüksektir. İçerde bol miktarda devşirme malzeme ve başlığın varlığı ile planı, bir kilisenin temelleri üzerine inşa ettirilmiş olacağını hatıra getirmektedir.

Yapının inşa kitabesi harim girişinde, basık kemerin hemen üzerindedir. Tek satırlık kitabede (Fotoğraf 30);

Binâ haze'l-mescid fî eyyâm-ı sultan'ü'l-azam Selim Şah bin Bayezid Han Ali bin Şehsüvâr Bey fi sene 926 yazılıdır.

Fotoğraf 30:- Cuma Camii. İnşa kitabesi.

Buna göre, mescid Selim Şah oğlu Bayezid Han oğlu Şehsüvâr Bey tarafından 926/1519-20 yılında inşa ettirilmiştir.

5- DEĞERLENDİRME - SONUÇ

Araştırmamızı -bu bölüm hariç- 4 ana başlıkta toplayarak kaleme aldık. İlk bölümde, bir örnekleme olması açısından, külliye'nin Hazret Avlusu'ndaki hazireden seçtiğimiz beş mezar taşını tanıttık. Her ne kadar, genel anlamda külliye bazı çalışmalarda tanıtılmışsa da haziredeki mezar taşlarının tamamının ele alındığı bir çalışmaya rastlamadım.

Bu araştırmanın en özgün yanlarından birini, 2. Bölüm'de tanıttığımız "Çeşmeler" oluşturmaktadır. Çoğu ilk defa yayınlanan dokuz çeşme, kitabeleri itibariyle Bektaşi, Baba, Dede, Derviş, Veli gibi, bu kültüre ait sıfatları sonsuza taşıyordu. XVI-XVIII-XIX. yüzyıllara ait oldukları anlaşılan çeşmelerin en eskisi 967/1559-60 tarihli Zemzem Çeşmesi iken, en yenisi 1267/1850-51 tarihli Dedem (Saatçi Ali Dede) Çeşmesi'dir. Çeşmelerin tamamı onarım görmüşken, Akpınar Çeşmesi hariç diğer tüm eserlerde bir onarım kitabesine rastlıyoruz (Tablo 1).

Çeşmelerin isimlendirilmesi konusunda, halkın kullandığı isimlere riayet ettik. Ancak Savat Pınarı Çeşmesi'nin kitabesinde adı açıkça belirtildiğinden, Hediye ismini de kullandık. Dedem Çeşmesi'nde yaptıranın adı verildiğinden Saatçi Ali Dede ismiyle de tanıtmayı uygun bulduk.

Üçer çeşme nişinde yuvarlak ve sivri kemer, ikisinde gemi teknesi sivri kemer kullanılmıştır. Tamamen yenilenen Şeker Pınarı Çeşmesi'nde ise niş yoktur (Tablo 1).

Dokuz çeşmenin yedisi üçgen alınlıkla son bulurken (Bkz.Fotoğraf 6, 9, 11, 14, 20, 22, 23), her ikisi de onarılan Dedem (Saatçi Ali Dede) ile Baba Pınarı çeşmeleri düz çerçevelidir.

Günümüze ulaşan çeşmeler içinde en küçük boyutlusu Şeker Pınarı Çeşmesi (70 x 203 cm), en büyüğü ise 300 x 521 cm ebatlarıyla Üç Pınar Çeşmesi'dir (Tablo 1).

Tablo 1: Hacı Bektaş İlçe Merkezi'ndeki Çeşmelerin Analizi

Çeşmenin Adı	Kitabesi Onarım/İnşa	Tarhi	Kitabedeki Ad	Gövde Biçimi	Niş Formu	Boyutları En x Boy (cm)
Zemzem	İnşa	967	Mir Mahmud Muammer Ayas	Yatay Dikdörtgen Prizma	Yuvarlak Kemer	147 x 440
	Onarım	1326	Kahraman			
Akpınar	İnşa	1138	Derviş İbrahim	Yatay Dikdörtgen Prizma	Yuvarlak Kemer	140 x 394
Savat Pınarı (Hediye)	İnşa	1218	Veli Ağa	Yatay Dikdörtgen Prizma	Sivri Kemer	208 x 514
	Onarım	1313	Hacı Mehmed Baba			
Üç Pınar	Onarım	1228	İbrahim?	Yatay Dikdörtgen Prizma	Sivri Kemer	300 x 521
Dedem (Saatçi Ali Dede)	İnşa	1267	Saatçi Ali Dede	Yatay Dikdörtgen Prizma	Gemi Teknesi Sivri Kemer	126 x 380
	Onarım	1321				
	Onarım	1323	Hacı Feyzullah Babaullah			
Baba Pınarı	Onarım	1323	Hacı Feyzullah Babaullah	Yatay Dikdörtgen Prizma	Gemi Teknesi Sivri Kemer	124 x 375
Hoca Fakih	Onarım	1325	Şeyh Abdüllatif Rızâ Ahâli	Yatay Dikdörtgen Prizma	Yuvarlak Kemer	275 x 443
Feyzullah Baba			Feyzullah Baba	Yatay Dikdörtgen Prizma	Sivri Kemer	124 x 333
Şeker Pınarı	Onarım	1332	Sâlih Niyâzi Baba	Dikey Dikdörtgen Prizma	-	70 x 203

Çeşmelerin incelenmesi bir başka sonucu daha ortaya çıkardı. Çalışmamızın ilk bölümünde, sanduka şekilli mezar taşıyla (1266/1849-50) tanıttığımız (Fotoğraf 1) Saatçi Ali Dede'nin ismine, Dedem Çeşmesi'nin 1267/1850-51 tarihli kitabesinde de (Fotoğraf 17) rastlıyoruz.

Böylece, Hazret Avlusu'ndaki hazirede gömülü Saatçi Ali Dede'nin, bugün Dedem Çeşmesi adıyla anılan eseri yaptırdığı kesinlik kazanmaktadır. Ancak, kendisinin 1266'da vefat etmesine karşılık, eserinin 1267 tarihli olması, çeşmenin, O'nun ölümünden sonra (muhtemelen yakınları tarafından) yapıldığını göstermektedir.

İncelediğimiz Bektaş Efendi ve Arıcı Baba türbeleri, Bektaşiliği tüm dünyaya duyuran, aslında faniliği simgelemelerine karşın ölümsüz eserlerdir. Bektaş Efendi Türbesi'nin kitabesinde, Mahmud oğlu Bektaş, Horasanlı Hacı Bektaş soyundan geldiğini ilan etmiştir. Yine Hacı Bektaş Veli evlâdından Çelebi Cemaleddin Efendi, mütevâzı bir şekilde, 5 Ekim 1906'da bu türbeyi onarttığını ifade etmiştir.

Türbedar Hacı Mehmed Baba, Arıcı Baba Türbesi'ni 1310/1892-93 yılında karşılıksız yaptığını belirtmekle, Hazret-i Pîrleri'nden kalan düşünsel mirasa gönülden bağlılığını belirtmiştir.

Selim Şah oğlu Bayezid Han oğlu Şehsüvâr Bey tarafından 926/1519-20'de tamamlanan Cuma Camii, yöredeki maddi kültür taşlarını tamamlayan bir mabettir.

Bu çalışmada tanıtılan ve millî kültür eserlerimizden olan çeşme, türbe, cami ve mezar taşları, Bektaşiliğin merkezinden dünyaya açılan pencerelerden birkaçı olarak algılanabilir. Bektaşî kültürünün somutlaşmış ifadesi, inanç sisteminin maddi temsilcileri, mütevâzı olduklarının belgesi, dayanışma ve yardımlaşma duygularının kuvveti, kültürlerini gelecek kuşaklara aktarma isteği, hep bu eserlerde vücut bulmuştur. Yıllardır ziyaretlerle yaşanan duygu seli, sadece külliyeyle sınırlı kalmamalı, bunu takiben ilçedeki çeşme ve türbeleri de kapsayacak şekilde, sistemli bir güzergâh dâhilinde gezilmeli veya gezdirilmelidir. Böylelikle, tüm Hacı Bektaş ilçesi, "Bektaşî Açık Hava Müzesi" olarak geleceğe taşınabilecektir.

Burada vurgulanacak önemli hususlardan birisi, tarihî eser bilinci ve koruma politikasıdır. İçlerinde Pîrlere olan bağlılığı yaşayanlar, aynı zamanda bu kültürün mirasına sahip çıkmalı ve koruyarak ömrünü uzatma vefâkârlığını göstermelidirler. Konu bu kapsamda aciliyet arz etmektedir. Çünkü ülkemizde son yıllarda daha da hızlanan tarihî eser tahribatı söz konusudur.

Çoğu yayımlanmamış, Sanat Tarihi değerleri açısından hiç ele alınmamış eserlerin kaleme alındığı bu çalışmayla beraber, kanımca "Bektaşî Kültür Envanteri"nin eksik olan Hacıbektaş ilçe merkezi tamamlanmıştır. Anadolu'nun diğer yöreleriyle, Balkanlar, Azerbaycan, Kafkasya bölgelerindeki yayımlanmamış eserler de bir arada toplanarak, "Alevi-Bektaşî Kültür Envanteri Haritası" tamamlanmalıdır.

Her biri, Bektaşilik inancının maddeleşmiş ifadeleri sayılabilecek bu türden çalışmaların daha da artması gerektiğine inanıyorum. Böylelikle, Hacı Bektaş Veli Hazretleri'nin manevi değerleriyle, maddi kültür değerlerinin birleştirilerek Bektaşî kültürünü anlamada bir adım daha ileriye gidilebileceği inancıdayım.

KAYNAKLAR

AKOK, Mahmut (1967). "Hacı Bektaş Veli Mimari Manzumesi". Türk Etnografya Dergisi, X, Ankara: 27-57.

GÜRSES, Remzi (1964). Hacı Bektaş Rehberi. Sanat Matbaası, Ankara.

NOYAN, Bedri (1964). PİR Evi ve Diğer Ziyaret Yerleri. Ticaret Matbaacılık, İzmir.

SAY, Yağmur-AYTAŞ, Gıyasettin-ER, Piri-DURDU, Aydın (2009), Haz: 800. Doğum Yıldönümü Anısına Hacı Bektaş Veli. Ankara.

TANMAN, Baha (1996). "Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi", Nevşehir, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 144-158.

ÜLKER, Necmi (1986). "İzmir-Yağhanelerdeki Bektaşî Mezar Kitabeleri (XIX. ve XX. Yüzyıl)", Araştırma Sonuçları Toplantısı, IV, Ankara: 1-37.